

Design

door Elsbeth Grievink

Nederlandse ontwerpers nemen een bijzondere positie in binnen de internationale designwereld. Hun werk staat te boek als artistiek en conceptueel, maar tegelijkertijd als praktisch en functioneel. De Rietveldstoel van Gerrit Rietveld, slaapbank BR 02.7 van Martin Visser, het geelblauw dat Gert Dumbar aan de NS-treinen gaf: het zijn iconische ontwerpen, die tot ver buiten de landsgrenzen bekend staan als 'Nederlands ontwerp'. Klassiekers, die de weg hebben vrijgemaakt voor volgende generaties: van de grondleggers van Dutch Design tot de ontwerpers van vandaag en morgen.

Dutch Design

Halverwege de jaren negentig werd het begrip Dutch Design geïntroduceerd, dat letterlijk Nederlands ontwerp betekent, maar symbool staat voor iets groters: een manier van werken die uiterst functioneel is, maar gekenmerkt wordt door een autonome insteek. Een statement, een verhaal of een gedachte waardoor een ontwerp meerwaarde krijgt, en zich zo voorzichtig op het vlak van de kunsten begeeft.

Door Droog Design op te richten in 1993, gaven ontwerper Gijs Bakker en designhistoricus Renny Ramakers het Nederlandse ontwerp een enorme boost. Zij lieten de wereld zien hoe eigenzinnig het werk is dat in ons land gemaakt wordt. Zoals de *Chest of Drawers* van Tejo Remy (1991), een kast bestaand uit een allegaartje van gerecyclede laatjes, bijeen gehouden door een brede band. Het was een protest tegen overproductie en overconsumptie, van een ontwerper die claimde 'vooral niet te willen ontwerpen'. Nog zo'n designklassieker pur sang, van Nederlandse bodem én ontstaan uit een initiatief van Droog, is de *Knotted Chair* van Marcel Wanders: een lichtgewicht stoel ontstaan uit de combinatie van industriële technieken en ambachtelijk handwerk. Zij, maar ook collega-productontwerpers als Richard Hutten, Jurgen Bey en Hella Jongerius en grafisch ontwerpers zoals Irma Boom, zorgden ervoor dat alle ogen uit de internationale designwereld gericht waren op Nederland. Ze veranderden ons perspectief op ons alledaags handelen en op ons idee van esthetiek. Veel van hen gaven of geven nog steeds les op de Nederlandse vormgevingsopleidingen, waardoor de grondleggers van het Dutch Design, de jongste generatie ontwerpers beïnvloedden. Die het conceptueel denken met de paplepel ingegoten kreeg en geleerd heeft buiten de gebaande paden te treden. Sommigen van hen grijpen terug op oude waarden en houden 'form follows function' hoog in het vaandel. Anderen experimenteren met nieuwe technieken en snuffelen aan andere disciplines. Weven met high tech vezels, een stoel maken met technieken uit de auto-industrie: ze zijn voortdurend bezig hun vakgebied op te rekken.

Een van vele succesvolle voorbeelden van de jongste generatie ontwerpers is Joris Laarman, die in 2003 afstudeerde aan Design Academy Eindhoven met radiator *Heatwave*. De radiator bestaat uit barokke krullen, die niet bedoeld zijn ter decoratie, maar om het warme water zo goed mogelijk te verspreiden. Laarman laat ermee zien dat functionaliteit niet altijd met soberheid te maken heeft en snoerde daarmee menig trendwatcher de mond. Maarten Baas, leeftijdsgenoot van Laarman, viel internationaal in de prijzen met zijn drie *Real Time klokken*. De klokken vertonen alledrie een film, waarbij de gefilmde personen de tijd uitbeelden en zo de functie van de wijzers vervangen. Het Nederlandse textielbedrijf TenCate won innovatieprijzen met lichtgewicht materialen voor de luchtvaart en brandweerpakken met een alarm, dat de drager waarschuwt zodra het te heet wordt in zijn directe omgeving.

Baas en Laarman studeerden beiden af aan Design Academy Eindhoven, een opleiding die onder de leiding van Lidewij Edelkoort wereldwijd faam verwierf. Edelkoort heeft het voorzitters-stokje in 2008 doorgegeven aan Anne Mieke Eggenkamp.

Het antiek van de toekomst

Door de globalisering is het nationale onderscheid tussen ontwerpers langzaam vager, maar toch blijft de kwaliteit van Nederlandse ontwerpers geprezen. Hoe het komt dat juist Nederland zo'n groot designland is? Dat heeft te maken met onze academies, waar gehamerd wordt op een sterk concept, maar ook met fondsen (zoals het fonds BKVB) waardoor ontwerpers na hun studie geld kunnen aanvragen voor projecten waar ze mee bezig zijn. Wat ook helpt, is dat musea en galeries gretig Dutch Design opkopen. Museumcuratoren hebben in hedendaags design een middel gevonden om verleden en heden met elkaar te verbinden, Traditionele klederdracht naast high fashion, historische objecten versus hedendaags design.

Hét evenement waar ontwerpers wereldwijd ieder jaar weer naartoe werken, ook de Nederlanders, is de Salone del Mobile in Milaan, de grootste meubelbeurs ter wereld. Hier presenteren zij hun nieuwste werk aan een internationaal vakpubliek. Het aantal designevenementen binnen Nederland groeit. Een van de grootste is de Dutch Design Week, dat jaarlijks rond de herfstvakantie plaatsvindt: een toegankelijk festival waar designliefhebbers een week lang kunnen genieten van werk van gevestigde namen en aanstormend talent, verdeeld over verschillende locaties in Eindhoven. Een andere interieurmanifestatie in Nederland is 100% Design. Sinds twee jaar kent 100% Design een extra tak, genaamd Object Rotterdam, een natuurlijk voortvloeisel uit een van de belangrijkste nieuwe tendenzen in de designwereld: het maken van unica, zogenoemde *one offs*, die niet direct bedoeld zijn voor gebruik en meestal in museum of galerie belanden. Een manier van werken die haaks staat op de no-nonsense-mentaliteit waar Dutch Design beroemd mee werd. Neem de *Bone Chair* van Joris Laarman. Prijskaartje: € 30.000 per stuk. Of de pronkstukken van Studio Job; geen sterveling die het kan betalen. Hebben we hier te maken met designstukken of met kunstwerken? Of is dit 'het antiek van de toekomst', zoals Job Smeets (Studio Job) zelf zegt? Object Rotterdam legt het snijvlak bloot. Duidelijk is dat de Nederlandse ontwerpers zich niet in een hokje laten stoppen en van Hollandse nuchterheid laveren naar bombastische overdaad. Ze vinden zichzelf telkens opnieuw uit.

Grafisch ontwerp: een explosie van stijlen

Ook het grafisch ontwerp is aan veel verandering onderhevig geweest. In de jaren zeventig en tachtig werd de toon gezet door ontwerpers met een zakelijk en sober handschrift. Wie herinnert zich niet de hoekige, mechanische cijfers op de postzegels van Wim Crouwel, die het computertijdperk op ongezellige wijze aankondigden? Of het politiek geladen werk van Jan van Toorn, die vond dat ontwerpers kleur moesten bekennen en hun werk met maatschappelijk engagement moesten benaderen? Het was de autodidact Anthon Beeke die de koers veranderde, met theateraffiches waarbij hij decoratie niet schuwde. Sterker nog: hij leende stijlelementen uit de new-wave, wat gedurfd werk opleverde, dat nogal een contrast vormde met dat van collega's. 'Informatie is irritatie en identificatie' stelde hij. Inmiddels zijn die stromingen – introvert en zakelijk versus extravert en bombastisch - geëxplodeerd tot een veelheid aan stijlen en opvattingen. Zeker anno 2010 is het credo: *Anything goes*. Ontwerpers als Luna Maurer, Job van bennekom, Daniël van der Velden en bureaus als Thonik en 75B zijn exponenten van een grote groep grafische bureaus en

zelfstandige ontwerpers, die kwalitatief hoogstaand werk produceren en daarmee elkaár blijven inspireren en uitdagen.

Opvallend is de huidige hang naar oude ambachten en onvervalst handwerk. Leg de gepolijste 'computerzegel' van Crouwels maar eens naast die ruwe, toegankelijke zakelijke zegel die Hansje van Halem in 2007 ontwierp voor TNT.

Bewustwording

De aandacht voor ambachtelijkheid komt voort uit de dreiging die uitgaat naar onze omgeving. Dreiging in de vorm van vervuiling, ontbossing en opwarming.

Het heeft ontwerpers gedwongen nieuwe visies op hun beroep te creëren en hen geïnspireerd tot een kritische ontwerphouding, waarbij zij niet alleen zichzelf maar ook de consument een spiegel voorhouden. Wees bewust, zegt de hedendaagse ontwerper. Wéét waar de aardappel op je bord vandaan komt, wéét wat ervoor nodig is om de stoel waar je op zit te maken. Het is een beweging die generaties overstijgt. De twintigers inspireren hun leermeesters en vice versa. Ze slaan de handen ineen. Zo nodigden ontwerpers Rianne Makkink en Jurgen Bey jonge designers uit op hun boerderij met één hectare grond, om hier een jaar te verblijven en onderzoek te doen. Voor de jonge ontwerpers Maarten Kolk en Atelier NL heeft dit geresulteerd in een studie van de plaatselijke vegetatie, gedocumenteerd in een boekwerk en een kweekkast.

Vormgever Christien Meindertsma onderzocht drie jaar lang welke producten van varken worden gemaakt - van medicijnen tot lipstick, van bier tot remschijven - en maakte er een boek van: PIG 05049. Met haar boek geeft ze inzicht in de herkomst van producten. Ze werd met het boek de grote winnaar van de Dutch Design Awards 2009. De jury noemde het 'een goed voorbeeld van hoe esthetische kwaliteit kan worden verbonden aan een maatschappelijke boodschap'. Niet de financiële waarde van een product is belangrijk, maar het verhaal dat de ontwerper met zijn product vertelt.

Premsele en DutchDFA

Sectorinstituut voor het vakgebied design is Premsele, Dutch Platform for Design and Fashion. Vanuit een culturele invalshoek wil Premsele kansen creëren voor de groei van de Nederlandse vormgeving. Door lezingen en symposia te organiseren, maar ook door het initiëren van manifestaties en publicaties, werkt Premsele aan een beter designklimaat.

Zo heeft Premsele aan de wieg gestaan van Visies op Vormgeving - twee vuistdikke boeken waarin de twintigste-eeuwse geschiedenis van de vormgeving is vastgelegd - en het tijdschrift Morf - een onafhankelijk tijdschrift over vormgeving.

In 2009 is het programma Dutch Design Fashion and Architecture (DutchDFA) van start gegaan. Dit vierjarige programma moet de internationale positie van Nederlands design, mode en architectuur duurzaam te versterken. Veel individuele ontwerpers zijn immers al internationaal succesvol, maar de veelheid aan initiatieven ontbeert soms samenhang en gewicht.

Het programma (2009 - 2012) richt zich op een aantal focuslanden (India, China en Duitsland) en speelt in op actuele thema's en de lokale vraag. Het doel is het opbouwen van een duurzame internationale samenwerking waarbij Nederlands ontwerp een rol speelt bij het aankaarten van maatschappelijke vraagstukken.

DutchDFA is een gezamenlijk initiatief van publieke en private partners; de ministeries van Economische Zaken, Onderwijs Cultuur & Wetenschap en Buitenlandse Zaken, sectorinstellingen Premsele en Nederlands Architectuurinstituut, Atelier Rijksbouwmeester, de beroepsverenigingen BNO, BNA, BNI, Modint en de Nederlandse creatieve steden Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Eindhoven, Rotterdam en Utrecht.